

А.О. Щерба

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Сучасна економіка України має гостру недостатність інвестиційних ресурсів, що викликано насамперед низькою інвестиційною активністю вітчизняних суб'єктів господарювання. У сучасній економіці рівень інвестиційної активності є однією з найбільших точних ознак, що характеризує якість економічного зростання і можливість соціального прогресу. Інвестиційна активність – основа економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Актуальність інвестиційної активності підприємств в економічному аспекті полягає в тому, що в умовах розвитку ринкових відносин інвестування є не тільки джерелом одержання прибутку підприємствами, але й є основним фактором зростання економіки країни в цілому.

Поняття «інвестиційна активність» недостатньо вивчене та є об'єктом пильної уваги в сучасній науці. Питання, пов'язані з дослідженням інвестиційної активності, розглядаються багатьма вченими, такими як Т. Затонацька [10] (вплив бюджетних інструментів на інвестиційні процеси), В. Жигінас [8] (джерела інвестиційних ресурсів структурної перебудови), О. Малютін та У. Гладка [15] (інвестиційний клімат та регулю-

© А.О. Щерба, 2015

вання інвестиційної діяльності), О. Кисельова [14] (теоретико-методологічні основи реформування державних регуляторів мотивації інвестиційної діяльності). Також слід відзначити таких науковців, як Л. Борщ [1], О. Гаврилук [5], А. Даниленко [6], Н. Татаренко [19], С. Захарін [11] та ін.

Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку інвестиційної активності промислових підприємств України.

Сьогодні Україна перебуває у кризовому стані, який охопив усі сфери життя – духовну, політичну, економічну. Саме тому необхідно активізувати інвестиційну діяльність підприємств. Адже саме інвестиції забезпечують розширене відтворення виробництва і справляють вирішальний вплив на формування темпів економічного зростання і добробуту населення країни. Базовим законом, що регулює інвестиційну діяльність в Україні, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» [8] від 08.09.1991 р. Він визначає інвестиції як усі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Наведене визначення враховує взаємозв'язок, процес перетворення інвестиційних ресурсів на вкладення, витрати, а також дає широку класифікацію інвестицій та об'єктів інвестиційних вкладень. Дане трактування інвестицій вигідно відрізняється, але все таки має ряд недоліків.

По-перше, серед об'єктів вкладення кошти правильніше буде виділяти окремо, а не відносити їх до майнових цінностей, тим більше вони є основним інвестиційним ресурсом.

По-друге, визначення досягнення соціального ефекту як мети інвестиційної діяльності суперечить сутності інвестицій як економічної категорії. Інвестиція може викликати як позитивний, так і негативний соціальний ефект, але при цьому вона залишається інвестицією. Різке погіршення економічної динаміки, яке у 2014 р. багато в чому було зумовлене розгортанням бойових дій на сході України, засвідчує недосконалість та вичерпаність традиційних для України чинників економічного зростання. Ці чинники ґрунтуються, насамперед, на експлуата-

ції застарілих ресурсоемних засобів виробництва, використанні дешевої низькокваліфікованої праці. За таких умов відновлення економічного зростання в Україні потребує побудови нової моделі розвитку, заснованої на інвестиційних принципах.

В економічній літературі поняття «інвестиційна активність» недостатньо вивчене та є об'єктом пильної уваги в сучасній науці. При трактуванні поняття «інвестиційна активність» доцільно дотримуватися думки Л. Салімова [18], згідно з якою інвестиційна активність – це фактичний результат рівня ймовірності досягнення заданої кінцевої мети інвестиційної діяльності. Найчастіше в економічній літературі словосполучення «інвестиційна діяльність» та «інвестиційна активність» неправомірно отожднюють, маючи при цьому різне сутнісне значення. Так, діяльність – це заняття, праця, дії, у той час як активність передбачає діяльну участь, діяльний стан. Інвестиційна активність є складовою інвестиційного клімату, інвестиційної системи та інвестиційного процесу. Рівень інвестиційної активності промислових підприємств свідчить про якість економічного прогресу країни.

В економічних дослідженнях зустрічаються такі термінологічні поєднання поняття «активність»: ділова, підприємницька, господарська, фінансова, виробнича, інноваційна, винахідницька, інвестиційна [3, с. 26]. Таким чином, словосполучення «інвестиційна діяльність» та «інвестиційна активність» в економічній літературі мають різне сутнісне значення.

Основними причинами зниження інвестиційної активності в українській економіці є: тривалий економічний спад, клімат, недосконала база, незначне надходження іноземних інвесторів, недосконалість законодавства, неналежна підготовка інвестиційних проєктів, програм та їх недовість.

Задля підвищення інвестиційної активності в економіці нашої країни та активізації інвестиційної діяльності як на мікро-, так і на макрорівні необхідно:

керівництву країни дотримуватися активної позиції щодо залучення інвестицій;

підтримувати на державному рівні програми та проєкти зарубіжних і вітчизняних інвесторів;

розвивати інвестиційний ринок у світовий простір;
дотримуватися сприятливого інвестиційного клімату.

Поняття «інвестиційна активність» перетинається за змістом з поняттям «інвестиційний клімат», за рахунок цього дані поняття часто підміняють. Під інвестиційним кліматом слід розуміти середовище, у якому відбуваються інвестиційні процеси.

Інвестиційна активність формується під впливом політичних, економічних, юридичних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційної діяльності та ступінь ризику інвестицій. Таким чином, інвестиційна активність є результатом тісної взаємодії двох факторів – можливостей інвестування й інвестиційних ризиків.

Для визначення розвитку промислових підприємств України проаналізуємо тенденції їх діяльності в розрізі основних галузей промисловості, що характеризують соціально-економічний та інвестиційний розвиток.

У промисловий сектор України у 2010-2014 рр. у середньому залучалося 35% від загального обсягу капітальних інвестицій економіки України. Попри позитивну тенденцію зростання частки промисловості у структурі освоєних в економіці капітальних інвестицій із 30% у 2010 р. до 40% у 2014 р. та майже двократне зростання обсягів освоєних у промисловості інвестицій з 56725 млн грн у 2010 р. до 186242 млн грн у 2014 р., аналіз показників структури капітальних інвестицій у промисловість свідчить про негативну тенденцію скорочення частки інвестицій у переробну промисловість з 53,9% у 2010 р. до 49,6% у 2014 р. (табл. 1) [7].

У структурі капітальних інвестицій у переробну промисловість традиційно переважають частки: харчової промисловості – 16,1% від загального обсягу залучених інвестицій у промисловість у 2014 р., металургії – 14,3, хімічного комплексу – 8,3, машинобудівного комплексу – 7,4%.

Водночас частка капітальних інвестицій у машинобудівний комплекс у загальній структурі капітальних інвестицій у промисловість залишається вкрай низькою. Так, у середньому в 2010-2014 рр. вона становила лише 6,9%, у 2014 р. – 7,4%.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності
у 2010-2014 рр., млн грн /%¹

Галузі промисловості	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість, у тому числі:	56725/ 100	89146/ 100	103473/ 100	10559/ 100	186242/ 100
Добувна промисловість	15727/ 27,7	24252/ 27,2	31528/ 30,5	22863/ 21,7	20010,6/ 22,1
Переробна промисловість	30579/ 53,9	42742/ 47,9	43032/ 41,6	46240/ 43,8	42474,4/ 49,6
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	8665/ 15,3	12254/ 13,7	13558/ 13,1	15275/ 14,5	13486,7/ 16,1
Текстильне виробництво, вироб- ництво одягу	492/ 0,9	543/ 0,6	372/ 0,4	483/ 0,5	623,0/ 0,7
Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	1392/ 2,5	3602/ 4,0	2264/ 2,2	2444/ 2,3	2011,8/ 2,3
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	1419/ 2,5	1603/ 1,8	1240/ 1,2	675/ 0,6	534,2/ 0,7
Металургійне виробництво, výro- бництво готових металевих výro- бів, крім машин та устаткування	6719/ 11,8	9810/ 11,0	9282/ 9,0	10898/ 10,3	11833,6/ 14,3
Машинобудування	6718,5/ 11,8	9809,7/ 11,0	9281,7/ 9,0	10898,2/ 10,3	11832,7/ 14,3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря	9680/ 17,1	21136/ 23,7	27134/ 26,2	34490/ 32,7	22895,0/ 27,3
Водопостачання: каналізація, поводження з відходами	738/ 1,3	1016/ 1,1	1779/ 1,7	2001/ 1,9	862,0/ 1,0

¹ Складено за інформацією Державної служби статистики України [6].

Машинобудівний комплекс є рушійною силою науково-технічного прогресу в економіці, забезпечуючи техніко-технологічне оновлення інших галузей завдяки виробництву інвестиційної продукції прогресивних видів машин та обладнання, транспортних засобів, інструментів і приладів. Нарощування інвестицій у машинобудівну промисловість виступає необхідною передумовою забезпечення структурних зрушень в інших галузях української промисловості.

У 2014 р. галузь машинобудування зазнала значних втрат через розгортання бойових дій на Донбасі [8].

Однією із проблем світової економіки є недостатність інвестиційних ресурсів. Одну з найважливіших ролей у забезпеченні стабільного розвитку економіки держави відіграє позитивна динаміка капітальних інвестицій. Як правило, структура джерел фінансування інвестицій змінюється залежно від фази

ділового циклу: частка внутрішніх джерел знижується в періоди пожвавлення та підйому, коли підвищується інвестиційна активність, і зростає в періоди економічного спаду, що пов'язано зі скороченням масштабів інвестування, пропозиції грошей, подорожчанням кредиту.

Головним джерелом капітальних інвестицій у 2010-2014 рр. були власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2014 р. освоєно 74,1% всіх капіталовкладень. Отже, можливість здійснення інвестиційної активності визначається перш за все фінансовим станом підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

*Капітальні інвестиції за джерелами фінансування
за 2010-2014 рр., млн грн /%¹*

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	2014
Усього, у тому числі за рахунок:	5372584/ 100	7114241/ 100	79614190/ 100	70320590/ 100	67832630/ 100
Коштів державного бюджету	3600162/ 6,7	5469659/ 7,7	5105578/ 6,4	1515185/ 2,2	1436881/ 2,1
Коштів місцевих бюджетів	1109821/ 2,1	947717/ 1,3	1397376/ 1,8	1024090/ 1,5	680408/ 1,0
Власних коштів підприємств та організацій	3487273/ 64,9	4563449/ 64,1	56017521/ 70,4	49893579/ 71,0	50294027/ 74,1
Кредитів банків та інших по- зик	6918811/ 12,9	1238788/ 17,4	11169047/ 14,0	10576365/ 15,0	9374086/ 13,8
Коштів іноземних інвесторів	1181610/ 2,2	1358152/ 1,9	1653792/ 2,1	1217054/ 1,7	386002/ 0,6
Коштів населення на індивіду- альне житлове будівництво	2209445/ 4,1	2094921/ 3,0	2026277/ 2,8	3527477/ 5,0	3935267/ 5,8
Інших джерел фінансування	3833258/ 7,1	3249583/ 4,6	2244599/ 3,4	2566840/ 3,6	1725959/ 2,6

¹ Складено за інформацією Державної служби статистики України [6].

Разом із загальним зменшенням обсягу інвестицій у 2014 р. майже на 3 млн грн порівняно із 2013 р. про поліпшення ситуації щодо здійснення інвестицій свідчить скорочення частки інвестування за рахунок власних коштів.

Частка інвестицій фінансується за рахунок коштів державного (в середньому 5,02%) та місцевого (1,54%) бюджетів. На думку С. Захаріна, стабільне зростання економіки забезпечуватимуть видатки на «розвиток інфраструктури», що сприятиме приватним інвестиціям, а також здійснення заходів щодо

забезпечення нормального функціонування державної інфраструктури [11].

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування вказує на зростання питомої ваги власних коштів підприємств та організацій з 64,9 до 74,1%. Скоротилася частка місцевих бюджетів з 2,1 до 1,0%. Слід зазначити, що роль іноземних інвесторів у здійсненні капітальних інвестицій у національну економіку є незначною та не перевищує 2,2% у загальній структурі за досліджуванні роки. У 2014 р. зазначений показник не перевищує 0,6%, що свідчить про негативний вплив чинників політичного і зовнішньоекономічного характеру. Водночас зросла частка капітальних інвестицій, освоєних за рахунок кредитів банків та інших позик (з 12,9% у 2010 р. до 13,8% у 2014 р.).

На рисунку наведено структуру інвестицій за джерелами фінансування у 2010-2014 рр.

Порівняно з 2010 р. структурні зрушення у здійсненні інвестицій 2014 р. є неістотними і незначними, оскільки найбільшу частку інвестицій здійснено за рахунок власних коштів підприємств та організацій. Також варто зазначити, що намітилась зростаюча тенденція такого джерела фінансування, як вкладання коштів населення на індивідуальне житлове будівництво, – у 2014 р. питома вага цього показника становить 5,8%.

У реальному секторі економіки України спостерігаються нестабільні тенденції інвестиційного забезпечення: надходження інвестицій не забезпечує потреб ефективного розвитку промисловості, державна політика не стала стимулюючим фактором до залучення інвесторів і вже декілька років поспіль спостерігається тенденція надходження значних коштів і недостатній рівень інвестиційного забезпечення економіки України.

Актуальним стає завдання підвищення інвестиційної активності для іноземних інвесторів та реальної конкуренції за інвестиції з економіки сусідніх держав. Важливо обрати пріоритети в інвестиційному процесі, які б забезпечили найвищий рівень його ефективності.

Інвестиційна активність в Україні сьогодні перебуває ще на дуже низькому рівні, й іноземні інвестори не поспішають

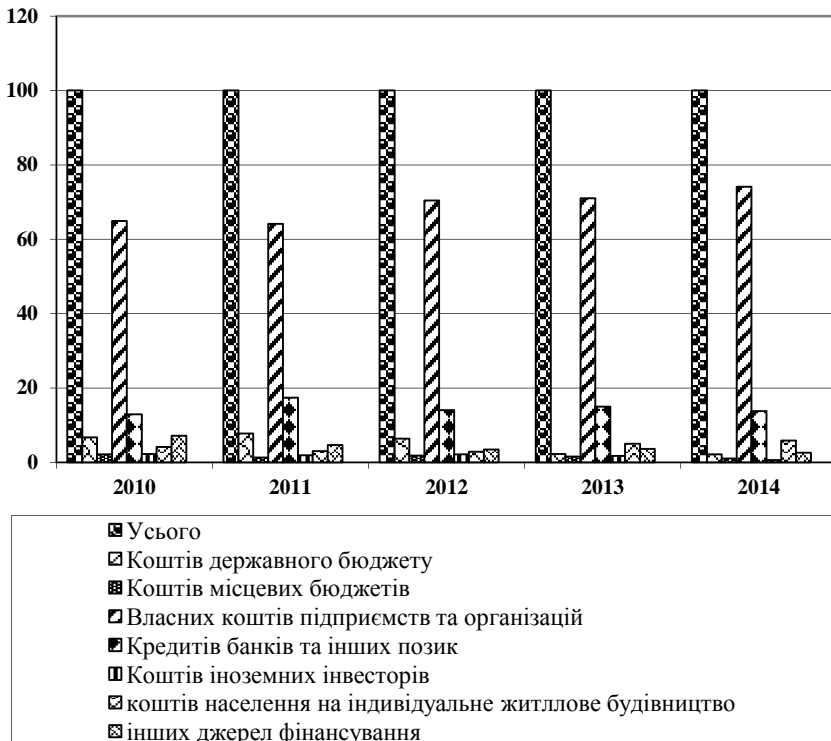

Рисунок. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування

вкласти значні обсяги коштів в економіку нашої країни. Внутрішні ж інвестори також не досить успішно можуть здійснювати фінансове вливання у вітчизняну економіку, оскільки у своїй діяльності вони дуже часто стикаються як з певними державними обмеженнями, так і з недостатністю коштів навіть на власну реорганізацію. Фахівці називають такі несприятливі риси національної економіки, які підлягають першочерговій зміні з метою підвищення інвестиційної активності: несприятливий інвестиційний клімат; недосконалість національного інвестиційного менеджменту; відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій; нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури; відсутність достатньої кількості вільних еко-

номічних зон; неготовність до інвестицій більшості керівників українських підприємств [9].

Отже, для вирішення проблеми поліпшення інвестиційної активності необхідно вирішити певну кількість проблем, пов'язаних із загальною зміною законодавчої бази у сфері інвестицій, тобто треба раціоналізувати структуру управління інвестиціями в Україні. Також є нагальна необхідність зміни податкової системи і виправлення системи регулювання діяльності інвесторів (у першу чергу іноземних) в Україні.

Висновки. Одним з основних теоретичних результатів є визначення категорії «інвестиційна активність» як кінцевого результату рівня ймовірності досягнення поставленої мети інвестиційної діяльності. Встановлено, що інвестиційна активність є складовою інвестиційного клімату, інвестиційної системи та інвестиційного прогресу. На сьогоднішній день інвестиційна активність в Україні, як і економіка в цілому, перебуває у кризовому стані та не забезпечує того ефекту, який би сприяв розвитку національної економіки і виробничого потенціалу країни.

У результаті аналізу особливостей інвестиційної активності промислових підприємств у розрізі основних галузей промисловості виявлено, що основна частина інвестицій вкладається у переробну промисловість, металургійне виробництво та машинобудування. Фактично обсяг інвестицій збільшується починаючи з 2010 по 2014 р., але разом з тим із кожним роком приріст стає меншим.

Аналіз капітальних інвестицій, головним джерелом яких були власні кошти підприємств та організацій, свідчить, що роль іноземних інвесторів є незначною та вказує на негативний вплив чинників політичного і зовнішньоекономічного характеру.

Перспективою подальших досліджень є основні шляхи підвищення інвестиційної активності промислових підприємств. До основних із них можна віднести: створення потужної виробничої бази даних для інвестування; розробку інвестиційних проектів; налагодження співпраці з найвпливовішими міжнародними валютно-кредитними системами.

Системний аналіз стану та перспектив фінансування розвитку інвестиційної активності промислових підприємств в Україні є актуальним і має виконуватися регулярно, з метою виявлення головних тенденцій та попередження небажаних процесів гальмування темпів її розвитку.

Література

1. Борщ Л.М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи / Л.М. Борщ. – К.: Знання, 2009. – 318 с.
2. Болдова А.А. Інвестиційна діяльність банків України [Електронний ресурс] / А.А. Болдова, Г.І. Романова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – №1. – С. 6-13.
3. Бланк И.А. Основы менеджмента / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2011. – Т.2. – 511 с.
4. Брюховецька Н.Ю. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: визначення недоліків деяких існуючих методик [Електронний ресурс] / Н.Ю. Брюховецька, О.В. Хасанова // Економіка промисловості. – 2009. – №44. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/eprom/2009_44/t_44_15.pdf.
5. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилюк // Фінанси України. – 2011. – №2(147). – С. 68-81.
6. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку інвестицій/ А.А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – №4. – С. 99-108.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Жигінас В.В. Джерела інвестиційних ресурсів структурної перебудови / В.В. Жигінас // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №1. – С. 60-68.
9. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
10. Затонацька Т.Г. Вплив бюджетних інструментів на інвестиційні процеси в Україні / Т.Г. Затонацька // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №1. – С. 9-12.

11. Захарін С. В. Бюджетна політика інвестиційної активності / С. В. Захарін // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 1. – С. 53.

12. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

14. Карпінський Б.А. Інвестиційний клімат в Україні / Б.А. Карпінський // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 139-148.

15. Кисельова О.М. Теоретико-методологічні основи реформування державних регуляторів мотивації інвестиційної діяльності / О.М. Кисельова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №12. – С. 165.

16. Кравченко О.В. Оцінка інвестиційної активності промислових підприємств [Електронний ресурс] / О.В. Кравченко // Ефективна економіка. – 2014. – №8. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3269>.

17. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О.К. Малютін // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 165-168.

18. Макроекономічні показник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896.

19. Показники інвестиційної активності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

20. Салимов Л.Н. Сущность инвестиционной активности и ее значение в управлении / Л.Н. Салимов // Вестник государственного университета. – 2009. – №9(147). – С. 83-88.

21. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій: навч. посіб. / Н.О. Татаренко, А.М. Підручник. – К.: КНЕУ, 2009. – 160 с.

22. Шарпатюк Д.А. Зміна концепції державного управління – нагальна проблема сучасності / Д.А. Шарпатюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №2. – С. 1-11.

Надійшла до редакції 23.10.2015 р.